

Dánské politické strany a evropská integrace

VLASTIMIL HAVLÍK*

Abstract: Danish Political Parties and European Integration

Denmark is considered to be one of the most Euroskeptical member states of the European Union (e.g. it rejected the Treaty of the European Union in 1992 and refused to adopt the euro in 2000). This article analyzes the attitudes of relevant Danish political parties towards European integration. The author of this article utilizes Nicolò Conti's typology of political parties' attitudes towards the European Union based on their spatial position on the political spectrum. Conti supposes that the Euroskeptical attitude (the so-called hard Euroskepticism) is mostly represented by the right- and left-wing parties, while a pro-European attitude is typical of the center and governing political parties. First, the author of this article categorizes the relevant Danish political parties on the basis of Conti's typology. Second, the author compares their real attitudes to European integration to the assumed ones.

Keywords: Denmark, political parties, European Union, Euroskepticism, Europeism.

1. Úvod

Cílem tohoto textu není a vzhledem k omezenému rozsahu ani nemůže být komplexní analýza dánské stranicko-politické scény v relaci k Evropské unii (EU), nýbrž aplikace Contiho typologie politických stran dle jejich přístupu k problematice evropské integrace na případ stranického systému Dánského království. V úvodu textu bude věnován prostor explanaci některých pohledů na přístupy politických stran k evropskému integračnímu procesu, zároveň ovšem nemůže být zejména z hlediska kontextuálního ani opomenut stručný vhléd do problematiky dánského systému politických stran, stejně jako vztah Dánska k Evropským společenstvím, resp. k Evropské unii.

Klíčová část textu se zaměří na osvětlení přístupů jednotlivých dánských politických stran k evropské integraci, na jehož základě budou politické strany přiřazeny k jednotlivým kategoriím Contiho typologie. Conti přisuzuje konkrétnímu typu politické strany určitý postoj k evropské problematice. Autorovým cílem je uplatnění Contiho schématu na případu dánských politických stran a následné srovnání předpokládaných a skutečných postojů sledovaných politických stran k evropské integraci, přičemž se zaměříme na případné odchylky od Contiho modelu. Pozornosti neujde ani velmi zajímavé téma antievropsky orientovaných hnutí.

* Autor je studentem Katedry politologie Fakulty sociálních studií Masarykovy univerzity v Brně. E-mail: havlik@fss.muni.cz.

2. Europeismus a euroskepticismus – Stručné uvedení do problematiky

Problematika dotýkající se procesu evropské integrace hrála a nadále hraje významnou (tu více, tu méně) roli v politice a volebních kampaních politických stran členských nebo kandidátských zemí Evropských společenství (ES)/Evropské unie (EU). S prohlubující se evropskou integrací roste i nutnost politických stran vymezit se určitým způsobem vůči procesu evropské integrace. Jak uvádí Elizabeth Bombergová, „vzrůstající delegace pravomocí na evropskou úroveň ve stále větším množství oblastí domácí politiky činí dopad evropských rozhodnutí natolik evidentní, že je nemohou politické strany na národní úrovni ignorovat“ (Bomberg 2002: 29–30). Jinými slovy řečeno, evropská otázka začala zaujímat na domácích politických scénách čím dál tím důležitější roli.

Není tak překvapením, že se tématika vztahu politických stran k evropskému integračnímu procesu nevyhnula ani pozornosti vědecké obce. Jednu z nejpropracovanějších koncepcí přiřazujících určitý vztah k evropské integraci k určitému typu politických stran vytvořil italský politolog Nicolo Conti. Conti (2003: 7) definoval pět kategorií přístupů politických stran k evropské integraci. Přitom, jak sám uvádí, vychází částečně z typologie, kterou vytvořili Aleks Szczerbiak a Paul Taggart (Taggart, Szczerbiak 2001; Taggart, Szczerbiak 2002; Taggart, Szczerbiak 2003), přičemž rozlišuje pět základních přístupů politických stran k evropské integraci. Jednotlivé postoje se přitom pohybují na škále na jedné straně ohraničené „tvrdým euroskepticismem“ a na straně druhé „ztotožňujícím (identitním) europeismem“. Jednotlivé postoje vymezuje Conti (2003: 7–9) následujícím způsobem:

Tvrдый euroskepticismus představuje nejvíce negativní postoj, který může politická strana vůči evropskému integračnímu procesu zaujmout. Taková politická strana odmítá integrační proces jako celek, případně velmi negativně se vymezuje vůči tomu, co bylo doposud v rámci evropské integrace dosaženo. Velmi často bývá rovněž diskutována a zpochybňována legitimita EU. Nápravou daného stavu je pro stranu jedině vytvoření nového modelu spolupráce. Reformování dosavadní integrace je podle ní nedostačující. Politická strana navrhuje případně vystoupení „své“ země z EU, nebo opětovné, a velmi rozsáhlé, přenesení kompetencí z úrovně supranacionální na úroveň národních států. Rétorika představitelů politických stran se vyznačuje výrazně protestním (antievropským) charakterem.¹

Druhý postoj, který Conti uvádí, je *měkký euroskepticismus*. V tomto případě se nejedná o principiální odpor vůči projektu evropské integrace, ale spíše o negativní reakci dané politické strany na některý z výstupů evropské integrace (některou z politik EU, případně institucionální nastavení Unie nebo dle politické strany negativní dopady evropské integrace na domácí systém). Odlišnost měkkého a tvrdého euroskepticismu spočívá v tom, že měkce euroskeptické politické strany připouštějí reformu Evropských společenství jako cestu k odstranění kritizovaných nedostatků. Přístup k evropské integraci se tak nevyznačuje takovou mírou radikalismu jako v případě tvrdě euroskeptických politických stran. Z integračních paradigmat² je měkce euroskeptickým politickým stranám blízký integovernmentalismus, politika strany je orientována na dosažení stranou preferovaných cílů.³

Kategorií, která se nachází v pomyslném středu Contiho typologie mezi tvrdým euroskepticismem a ztotožňujícím europeismem, je *neurčitý* či *nevymezený postoj* k evropské problematice. Tato kategorie se částečně vymyká zbylým čtyřem, protože do ní spadají ty politické strany, které nemají vyhraněný postoj k evropské integraci, případně se vyjadřují pouze

k některým z evropských problémů nebo pouze omezitým způsobem hodnotí evropský integrační proces jako celek.

První z přístupů, které se nacházejí v „europositivní“ části škály, je tzv. *funkcionální europeismus*. Politické strany, jimž lze přiřadit tuto pozici, jsou charakteristické jednoznačným odlišením domácích zájmů nebo specifických stranických zájmů od evropské integrace. Podpora integrace se pro ně stává prioritou. Tyto strany však nepodporují evropskou integraci pro ni samotnou, nýbrž zejména pro cíle a výhody, kterých lze skrze integraci dosáhnout.

Nejpositivnější přístup k evropské integraci představuje tzv. *ztotožňující europeismus*. Pro politické strany typické tímto přístupem je příznačná principiální podpora evropské integrace, nikoli tedy porovnávání zisků a ztrát, které vyplývají z evropského integračního procesu. Prohloubení integrace představuje jeden z cílů politiky dané politické strany. Ke ztotožňujícímu europeismu lze přiřadit z integračních paradigmat supranacionalismus, pro politické představitele je charakteristická oslavná rétorika evropské integrace.

Na podobu postoje konkrétní politické strany k EU mají podle Contiho (2003: 4–6) vliv jednak zájmy dané strany a jednak pozice, kterou politická strana zaujímá v rámci stranicko-politického systému. Často bývá upozorňováno na vliv pravolevé pozice politické strany na její postoje k evropské integraci, přičemž podrobněji se dále rozlišuje v rámci pravé či levé polopřímky mezi stranami centristickými a stranami zaujímajícími krajní pozice. Proevropské, nebo pragmatické a umírněné postoje jsou přisuzovány jednak politickým stranám levicovým a jednak těm, které se nacházejí blízko politického středu, naopak pro strany pravicové a ty, které se nacházejí na periferii pravolevé škály, jsou typické postoje euroskeptické. Rovněž lze vypořádat nezanedbatelnou korelaci mezi postojem politické strany k evropské integraci a její systémovou pozicí, resp. tím, zda se jedná o vládní nebo opoziční politickou stranu. Nejvíce euroskeptické tak bývají politické strany působící na domácí politické scéně trvale v opozici. Postoji měkce euroskeptickými se vyznačují politické strany typu catch-all, a to zejména v případech, kdy představují opoziční síly a kdy je pro stranickou soutěž typická nezanedbatelná míra adversarity. V opačných situacích naopak zaujímají více prointegrační stanoviska.

Conti (2003: 5) předkládá hypotézu, že postoj politické strany k evropské integraci lze vysvětlit na základě pozice, kterou politická strana zaujímá v rámci daného stranicko-politického systému, přičemž tato pozice je determinována faktory, jakými jsou ideologie, centralita pozice na pravolevé škále a opoziční nebo vládní role dané strany. Conti na základě tohoto trojdimenzionálního pojetí vytváří typologii politických stran reflektující zmíněné tři aspekty, jež podle něj mají vliv na pozici politické strany k evropské integraci.

Rozlišuje tak následujících osm typů politických stran:

- 1) levostředové vládní strany;
- 2) levostředové opoziční strany;
- 3) pravostředové vládní strany;
- 4) pravostředové opoziční strany;
- 5) krajně levicové vládní strany;
- 6) krajně levicové opoziční strany;
- 7) krajně pravicové vládní strany;
- 8) krajně pravicové opoziční strany.

Conti (2003: 22) následně přiděluje k jednotlivým typům politických stran předpokládaný vztah k evropské integraci. Levostředové vládní strany zaujímají podle něj nejpositivnější postoj k evropské integraci, levostředové opoziční strany spíše pozitivní, krajně levicové vládní strany spíše negativní, krajně levicové opoziční strany nejvíce negativní, pravostředové vládní strany spíše pozitivní, pravostředové opoziční a krajně pravicové vládní strany spíše negativní a krajně pravicové opoziční strany nejvíce negativní postoj.

3. Dánsko a jeho vztah k EU

Úspěšné referendum o vstupu Dánska do Evropských společenství (63 % hlasujících pro), které se uskutečnilo v roce 1972, umožnilo Dánsku připojení se společně s Velkou Británií a Irskem k evropské Šestce. Před tímto rozhodnutím (ale i po něm) proběhla v Dánsku intenzivní debata o možném postavení země v rámci evropské politiky, přičemž jednu z nejzmiňovanějších možností představovalo tzv. severské řešení, tedy spolupráce mezi skandinávskými zeměmi.⁴ První vstupní rozhovory Dánska⁵ s Evropským společenstvím (ES), které byly zahájeny za sociálnědemokratické vlády V. Kampmanna v roce 1961, provázela intenzivní debata v dánském parlamentu (Folketingu). Tato diskuse však měla relativně krátkého trvání, neboť o dva roky později skončila jednání v důsledku de Gaullova veta nezdařem, když se Dánsko rozhodlo, že bude následovat Velkou Británii a do Společenství nevstoupí. Druhé kolo vstupních rozhovorů skončilo podobným způsobem v roce 1967. Po tomto neúspěchu bylo z iniciativy dánské vlády zahájeno jednání o vytvoření případné alternativy v podobě aktivnější severské ekonomické spolupráce založené na modelu ES a překračující dosavadní úzký obchodní rámec Evropské zóny volného obchodu (European Free Trade Area – EFTA⁶) vtělené v Severskou hospodářskou unii (Nordic Economic Union – NORDEK). Ke znovuotevření vstupní negociace s ES došlo až za většinové vlády Hilmara Baunsgaarda, tvořené Konzervativní lidovou stranou (KF), Radikálně liberální stranou (RV) a Liberální stranou (V), v roce 1970, tedy ve stejné době, kdy obnovila své vstupní rozhovory s ES Velká Británie. V rozhovorech pokračovala a koncem roku 1971 je i úspěšně zakončila následující sociálnědemokratická vláda Jense Otta Kraga.

Pro zákon, který měl umožnit afilaci Dánska k ES, hlasovalo v září 1971 141 poslanců, 34 bylo proti a dva se zdrželi. Proti vstupu hlasovalo všech 17 zákonodárců ze Socialistické lidové strany (SF), 12 sociálních demokratů, čtyři členové RV a jeden poslanec z Grónska. Hlasování se zdrželi oba poslanci z Faerských ostrovů (jeden sociální demokrat a jeden reprezentant Faerské lidové strany). Ačkoli dánská ústava vyžaduje pro přenos kompetencí na mezinárodní autoritu pětišestinovou většinu (článek 20), zároveň umožňuje v případě neúspěšného hlasování předložit zákon k referendu. Tak se skutečně stalo a referendum se uskutečnilo 2. října 1972. Při účasti přesahující 90 % hlasovalo pro vstup do ES 57 % voličů. Po zveřejnění výsledků odešel z veřejného života dosavadní předseda vlády Krag, jehož nahradil jeho stranický kolega Anker Jørgensen. Dánsko přijalo bez výhrad *acquis communautaire* (evropské právo) a při vstupu požadovalo, aby na něj nebyla uplatňována jakákoli přechodná období pro průmyslovou či zemědělskou politiku. Po svém vstupu do ES se Dánsko projevovalo jako pevný zastávce intergovernmentální povahy Společenství a obhájce principu jednomyslnosti a zachování veta. Dánská politika vůči ES se v prvních patnácti letech členství vyznačovala spíše

vysokou mírou pragmatičnosti než podporou federálně orientované politické integrace (Arter 2001: 317–321; Buch, Hansen 2002: 2; Sychra 2001: 40–43; Thomas 1975: 460; Hansen et al. 1976: 102–103; Worre 1995: 236–237).

V následujících více než třiceti letech členství v ES, resp. EU se v Dánsku uskutečnilo dalších pět referend týkajících se problematiky evropské integrace, což je společně s Irskem ze všech členských států Unie vůbec nejvíce. V době konání každého z referend probíhala z pochopitelných důvodů relativně rozsáhlá veřejná debata. V roce 1972, tedy v případě referenda o samotném vstupu Dánska ke Společenství, byly vyzdvihovány především případné ekonomické výhody plynoucí ze členství a rovněž zabránění upadnutí země do izolace. Naopak jako argumenty proti připojení Dánska k ES byla zmiňována ztráta suverenity, národní identity a kulturních tradic, stejně a rovněž zapletení se do velké mocenské politiky.

Následující referendum se konalo v roce 1986. Rozhodovalo se v něm o souhlasu s přijetím Jednotného evropského aktu (JEA), jenž znamenal další prohloubení evropské integrace. Pro se tehdy vyslovilo při 75% účasti 56% voličů. Mezi hlavní důvody pro přijetí JEA, které se ve veřejné diskusi objevily, lze uvést zejména ekonomické výhody, jako největší negativa naopak opět obavy o suverenitu, národní identitu a kulturu, dále nutnost harmonizace práva, obavy o ochranu životního prostředí a nakročení k politické unii.

Zaznamenaníhodný zlom v dánské politice vůči ES lze vypočítávat na přelomu 80. a 90. let. Z této doby je nutné zmínit zejména memorandum sedmi parlamentních politických stran (včetně do té doby spíše euroskeptické Sociální demokracie) o změnách v Římských smlouvách z října 1990. Arter (2001: 332–333) rozeznává v této souvislosti tři vnější faktory, které ovlivnily příklon Dánska k politické dimenzi evropské integrace. Jako první uvádí znovusjednocení Německa a dánskou potřebu zdržovat Německo prostřednictvím supranacionální struktury. Druhý představují revoluce v zemích východního bloku v roce 1989 a zejména příznivý postoj Evropské komise k zemím Varšavské smlouvy, který podle Artera vylepšil image ES v očích Dánska, resp. zejména v řadách dříve jednoznačně euroskeptické SF. Jako třetí faktor uvádí Arter možnost rozšíření ES i s ohledem na přihlášky podané Rakouskem (1989) a Švédskem (1990). Jako nejvýznamnější faktor domácí provenience lze zmínit nalezení proevropského konsensu v řadách SD, na něž měl vliv i výsledek referenda o Jednotném evropském aktu, který skončil z hlediska tehdy skeptické SD jednoznačnou porážkou.

První neúspěšné referendum v historii Dánska se uskutečnilo v roce 1992 a týkalo se přijetí Smlouvy o EU. Při 83% účasti hlasovalo Ne 50,3% voličů. V roce 1992 převážily nad možnými ekonomickými výhodami plynoucími z přijetí Smlouvy obavy Dánů ze ztráty suverenity. Po vyjednání výjimek ze Smlouvy o EU (tzv. Edingburghská dohoda) se následujícího roku uskutečnilo nové referendum. Při účasti 87% tentokrát pro Smlouvu o EU hlasovalo 57% voličů. V roce 1998 přijali Dánové, tentokrát již na první pokus, Amsterdamskou smlouvu. Referenda se účastnilo 76% voličů, z nichž 55% hlasovalo pro. Zatím poslední dánské referendum se konalo v roce 2000, kdy Dánové hlasovali o připojení země k Evropské měnové unii. Z 88% zúčastněných voličů bylo proti 53% procent a Dánsko tak i nadále zůstalo mimo tzv. eurozónu. Vliv na neúspěšné referendum měla mimo jiné i amatérská a staromódní kampaň zastánců eura a skutečnost, že voliči nebyli přesvědčeni o prospěšnosti přechodu na evropskou měnu v období růstu dánské ekonomiky. Na výsledku se podepsal i nesouhlas části elektorátu se sankcemi, které uvalila EU na Rakousko po vstupu Svobodomyšlné strany Jörga

Haidera do vlády (Buch, Hansen 2002: 12–15; Downs 2001; Qvortrup 2001; Qvortrup 2002b; Worre 1995).

V souvislosti s dánskými referendy není nezajímavé podotknout, že se četnost evropských referend vymyká jinak běžné dánské politické praxi. Dánská ústava sice umožňuje konání referenda, ale v posledních více než třiceti letech se v Dánsku konalo jediné referendum dotýkající se jiné než evropské problematiky (v roce 1963 podléhalo lidovému hlasování schválení zákonů o půdě). Roger Buch a Kasper Hansen (2002: 7–11) vysvětlují tuto skutečnost čtyřmi momenty. Jako první uvádějí námi již zmiňované ustanovení ústavy umožňující předložit k referendu zákon spjatý s postoupením části suverenity na mezinárodní úroveň. Transfer suverenity byl oficiálním důvodem konání referend v letech 1972, 1992, 1998 a 2000. Buch s Hansenem však zároveň zmiňují dohodu, kterou mezi sebou uzavřely začátkem roku 1971 hlavní dánské politické strany a která hovořila o postoupení otázky vstupu do EU referendu i v případě pětišestinového schválení vstupu. Podobná dohoda byla uzavřena i v případě referenda o Amsterdamské smlouvě v roce 1998, stejně jako o dva roky později. Similární charakter měla i dohoda politických stran po schválení dánských výjimek ke Smlouvě o EU v roce 1993, kdy bylo stanoveno, že případné zrušení těchto výjimek bude muset být schváleno v referendu.

Druhou možnou příčinu tak četné realizace evropských referend vidí Buch a Hansen v událostech uvnitř politických stran, které vypsání referend předcházely. Uskutečnění referenda v roce 1972 tak lze vidět jako důsledek vnitřního rozkolu v rámci SD. Referendu v roce 1986 zase předcházely taktické manévry opozičních Sociálních liberálů a SD, vnitřním sporům ovšem čelily všechny politické strany a referendum bylo chápáno jako vypořádání se s odlišnými pohledy poslanců, straníků a voličů na evropskou problematiku, jako nástroj oddělení domácích a evropských záležitostí.

Další z faktorů, který podle Bucha a Hansena sehrál sice minoritní, ale přece jen nějakou roli, bylo několik malých politických stran a někteří poslanci, kteří obecně prosazovali uplatnění větší míry přímé demokracie v dánské politice. Čtvrtý důvod je částečně podoben prvnímu zmíněnému a je spojen s obecnou shodou většiny relevantních politických stran o nutnosti vypsání referenda o zásadních evropských otázkách. Určitý vliv zde sehrálo i relativně hluboké rozdělení dánské společnosti mezi zastánce a odpůrce evropské integrace, kdy politické strany dospěly k přesvědčení, že nelze učinit rozhodnutí bez konzultace voličů prostřednictvím referenda.

Na první pohled relativně obsáhlá zmínka o dánských referendech týkajících se evropské problematiky není samoúčelná, nýbrž pro naši práci užitečná. Důvod je ten, že referenda (a kampaň, která se v době jejich konání realizuje) představují relativně výjimečnou příležitost pro zjištění postojů jednotlivých politických stran k důležitým otázkám evropské integrace (Jednotný evropský akt, Smlouva o EU a Amsterdamská smlouva jakožto nástroje prohloubení další integrace, přijetí evropské měny). Při klasifikaci současných dánských relevantních stran dle jejich přístupu k EU tak bude brán zřetel i na to, jakým způsobem se dané strany stavěly k evropským referendům. Vzhledem ke skutečnosti, že naše práce se zaměřuje na současné relevantní strany a jejich současný (nebo relativně nedávný přístup k Unii), budeme se soustředit zejména na referenda realizovaná v devadesátých letech a v roce 2000.

4. Současná podoba dánského stranického systému

Pro účely této práce je nezbytně nutné se alespoň v minimální míře zmínit o formě a fungování současného dánského stranického systému, včetně stručné charakteristiky jednotlivých relevantních stran v intencích typologie politických stran, kterou vytvořil Conti.

Zárodky dánského stranického systému lze vysledovat v polovině 19. století v soupeření dvou bloků – konzervativců a liberálů (V). Začátkem 70. let 19. století vzniká Dánská sociálnědemokratická strana (SD), jejíž voličská podpora roste od 20. let 20. století a postupně stává nejsilnější politickou stranou v Dánsku (v období 40. – 60. let 20. století oscilovaly její volební výsledky kolem 40% hlasů). Na počátku 20. století vzniká Radikálně liberální strana (RV), konzervativci se mění na Konzervativní lidovou stranu (KF). Čtyřstranický formát se v Dánsku udržel až do 50. let, kdy odštěpením od komunistů vzniká Socialistická lidová strana (SF). Zlom ve vývoji dánského stranického systému znamená rok 1973, kdy dochází k výrazné fragmentaci a ve Folketingu získává zastoupení deset politických subjektů. Jako důvody této změny bývají uváděny absence alternativy řešení tehdejších (zejména ekonomických) problémů, schopnosti lídrů nových stran a nastavení volebního systému, který bývá řazen k nejproporčnějším na světě.⁷ Novými aktéry na dánské stranické scéně se stávají Pokroková strana (FRP), Demokraté středu (CD) a Křesťanská lidová strana (KRF). Koncem 80. let vznikla sloučením několika malých subjektů Jednotná kandidátka – Rudozelení (EL). V polovině 90. let pak došlo k rozkolu v rámci Pokrokové strany, kterou opustila skupina umírněných členů a vytvořila Dánskou lidovou stranu (DFP). V současnosti je tak možno v Dánsku identifikovat osm relevantních stran (SD, V, KF, RV, DFP, KRF, SF, EL) (Kopeček 2003; Siaroff 2000: 226–233). Z hlediska jejich ideového profilu lze (s určitým zjednodušením) přiřadit SD a SF ke stranám levostředovým, liberály stejně jako KF a KRF ke skupině pravostředových stran, DFP spíše ke krajně pravicovým stranám a EL spíše ke stranám krajně levicovým. Otázkou zůstává zařazení radikálních liberálů, které lze charakterizovat jako centristickou stranu s akcentem na sociální problematiku.

Z našeho pohledu je důležitá rovněž skladba vládních formací, které mají v Dánsku již tradičně koaliční podobu, případně se jedná o menšinové jednobarevné vlády, jež mají zajištěnou podporu některých dalších subjektů. Od roku 1961 (tedy od okamžiku, kdy podalo Dánsko přihlášku do ES) se v zemi vystřídalo 24 vlád. V deseti případech se jednalo o jednobarevné vlády SD, v pěti případech měli sociální demokraté zajištěnou podporu dalších politických stran (nejčastěji RV a SF, v jednom případě i komunistů). Čtyřikrát vládla Dánsku koaliční vláda SD, jejímiž členy byli v jednom případě liberálové, ve čtyřech případech radikální liberálové, dvakrát jejími členy byli Demokraté středu a jednou KRF. Jedinkrát v historii (od roku 1960) vytvořili jednobarevnou vládu liberálové, sedmkrát byli v koalici s dalšími politickými stranami (CD, KRF, KF). Zaznamenáníhodný moment znamenaly prozatím poslední parlamentní volby, kdy se po osmdesát let trvající dominanci sociálních demokratů stali vítězi voleb liberálové, kteří následně vytvořili společně s konzervativci menšinovou vládu v čele s Andersem Foghem Rasmussenem (Andersen 2003; Kopeček 2003: 253–254; Qvortrup 2002a).

5. Aplikace Contiho typologie

Cílem následující části textu bude pokus o aplikaci Contiho typologie politických stran v souvislosti s jím předkládaným rozlišením přístupů politických stran k EU. V nanejvýš nutné stručnosti tedy zopakujeme základní rysy Contiho teorie. Podle Contiho lze vysledovat určité spojitosti mezi charakteristikou politické strany ve smyslu jejího ideologického profilu, umístění na ose levice, pravice a její pozice z hlediska participace na vládě. Conti proto zkombinoval zmíněné tři dimenze a na tomto základě zhotovil osm kategorií politických stran, ke kterým následně přiřadil určitý postoj k evropské integraci. Pokud se tedy pokusíme skloubit Contiho typologii s ideologickými a vládně/opozičními profily jednotlivých dánských relevantních stran, můžeme predikovat, jaký postoj by měla daná politická strana zaujmout vůči EU (Tab. 1).

Tab. 1: Typy politických stran dle Contiho a jejich předpokládaný postoj k Evropské unii

Typ politické strany dle Contiho	Předpokládaný postoj k EU
krajně pravicová opoziční	striktně negativní
krajně pravicová vládní	spíše negativní
pravostředová opoziční	spíše negativní
pravostředová vládní	spíše pozitivní
levostředová opoziční	spíše pozitivní
levostředová vládní	nejvíce pozitivní
krajně levicová opoziční	striktně negativní
krajně levicová vládní	spíše negativní

V následující části budeme charakterizovat postoje jednotlivých dánských politických stran k jednotlivým aspektům evropské integrace a přiřadíme ke konkrétní straně některý s postojů v rámci Contim předkládané škály přístupů k EU na ose vymezené jednak tvrdým euroskepticismem a jednak ztotožňujícím europeismem. Poté provedeme srovnání očekávaných postojů se skutečnými.

Sociálně demokratická strana

Jak již bylo řečeno, SD představovala na dánské politické scéně po dlouhou dobu dominantní politickou stranu. Za vlády SD, v jejímž čele stál premiér Kampmann, došlo k otevření jednání o přístupu Dánska k EU. Ovšem již v tomto období nebyli sociální demokraté při zaujímání pozice k ES jednotní a pro zapojení země ke Společenství nebyli ani všichni poslanci SD, což lze dokumentovat hlasováním o zákonu, který měl umožnit připojení Dánska k ES, kdy proti jeho přijetí hlasovalo 12 sociálnědemokratických zákonodárců. Před samotným vstupem do ES proběhla ve straně rozsáhlá debata o budoucí politice SD ve vztahu k ES. Na stranickém kongresu strany v září 1973 byl přijat program, který reflektoval napříč stranou přijatelný postup, jež chápal ES víceméně jako jeden z prostředků pomáhajících SD v realizaci její politiky (Thomas 1975: 460–468).

Stranická politika vůči ES nebyla nikdy zcela jednotná, spíše se vyznačovala odmítnutím supranacionálního vývoje ES směřujícího k vytvoření politické unie a s tím souvisejících institucionálních změn (i když k určitým změnám došlo koncem 80. let). Pozice SD byla v tomto ohledu navíc ztížena faktem, že většina jejího elektorátu patřila k euroskepticky laděným voličům. V roce 1986 byla SD mezi těmi stranami, které zaujaly spíše negativní postoj k JEA, naopak v případě referend ke Smlouvě o EU si zachovala stanovisko, jež by se dalo nazvat jako opatrně pozitivní, ovšem s tím, že na svém kongresu v roce 1992 rozhodla o tom, že bude požadovat po EU přijetí výjimek pro Dánsko. V roce 2000 nebyl postoj SD k jednotné evropské měně opět jednoznačný. Levicovější křídlo SD vedené bývalým mužem číslo jedna strany Svendem Aukenem bylo proti přijetí eura, skupina vedená předsedou strany Poulem Nyrupem Rasmussenem se přikláněla (i když s výhradami) ke kladnému hlasování (Buch, Hansen 2002: 14–15; Haahr 1992: 83–89; Qvortrup 2001: 194; Qvortrup 2002b: 494–495; Worre 1995: 245–247; Dánská sociálnědemokratická strana).

Na základě řečeného je možno konstatovat, že politika SD vůči ES/EU se vyznačovala od vstupu země do roku 1986 relativní konsistencí (s přihlédnutím k existenci příležitostných vnitrostranických sporů), když prosazovala svoji vizi ES jako organizace spolupracující na základě mezivládního principu při zachování národní suverenity. Během relativně dlouhého opozičního působení SD v průběhu 80. a začátkem 90. let byl její přístup více euroskeptický než v době vládního působení v letech následujících. Od druhé poloviny 80. let lze vysledovat změnu směřující k podpoře posílení ES zejména v oblasti sociální, přičemž SD začala postupně připouštět posílení supranacionální roviny institucionálního schématu Společenství. Postoj SD k Unii tak lze charakterizovat jako velmi opatrný, zejména ve vztahu k dalšímu prohlubování evropské integrace, ovšem zároveň jako příležitostně proevropský, zejména v záležitostech spojených s realizací sociálnědemokratické politiky. Lze tak konstatovat, že postoj SD odpovídá postojům spíše pozitivnímu, nebo funkcionálnímu europeismu se zaznamenanými prvky měkkého euroskepticismu.

Liberálové

Liberálové (V) představují vůbec nejstarší dánskou politickou stranu, která datuje svůj vznik (jakožto organizované politické strany) do roku 1870. V roce 1905 se odštěpila od V skupina nespokojených intelektuálů a původní liberální strana se posunula na pomyslné pravolevé ose doprava (výstižné bylo jejich označení jako agrárních liberálů). Liberálové se etablovali jako relativně stabilní součást dánského čtyř- resp. později pětistranického formátu stranického systému, přičemž si až do sedmdesátých let udržovali stabilní voličskou podporu oscilující kolem dvacetiprocentní hranice. Po „zemětřesení“ v roce 1973 lze zaznamenat výrazný úbytek voličstva, kdy se liberálům podařilo od zmíněného roku do začátku 90. let pouze jedinkrát (v roce 1976) ve volbách do Folketingu výrazně překročit 15%. V 90. letech změnila strana svou ideovou profilaci, kdy se posunula z libertariánských pozic více ke středu, stala se obhájcem silného sociálního státu, což se projevilo v nárůstu voličské podpory, jenž nakonec vyústil v roce 2001 ve volební vítězství a následné sestavení vlády.

Již od podání dánské přihlášky k ES se V projevovali jako zastánci dánského členství a evropské integrace vůbec. Nutno ovšem dodat, že jejich postoj se vyznačoval rovněž pragmatismem a opatrností. V roce 1986 se liberálové postavili za přijetí Jednotného evropského aktu, začátkem 90. let podporovali přijetí Smlouvy o EU, a to i před přijetím Edinburské dohody.

Za hlavní důvod pro přijetí Smlouvy považovali liberálové zejména ekonomické aspekty, kdy nepřijetí Smlouvy by dle nich způsobilo Dánsku nenapravitelnou ekonomickou újmu. Podobnými argumenty obhajovali i svou podporu Amsterdamské smlouvě. V roce 2000 se liberálové postavili za přičlenění země k měnové unii.

Postoj liberálů lze v dlouhodobé perspektivě charakterizovat jako proevropský. Evropské státy by měly podle liberálů pokračovat v integračním procesu, EU je viděna jako záruka otevřené společnosti, rozšíření EU by mělo přinést pokračující liberalizaci, deregulaci a simplifikaci evropské politiky. Liberálové podporují zavedení jednotné evropské měny, EU by se měla rozvíjet na základě principu subsidiarity (Buch, Hansen 2002: 14–15; Kopeček 2003: 255; Qvortrup 2002b: 495; Worre 1995: 243; Liberálové).

Liberálové představují v současnosti vůbec nejvíce proevropsky zaměřenou relevantní dánskou politickou stranu. Svůj proevropský postoj si liberálové uchovali po celou dobu členství Dánska ve Společenstvích, přičemž podporují pokračující integraci na evropském kontinentu, jsou zastánci přijetí eura i rozšíření východním směrem. V jejich politice vůči evropské integraci lze nalézt i známky pragmatismu, opatrnosti i jisté výhrady (zejména směrem k protekcionismu v EU, k podobě evropské regionální nebo zemědělské politiky či k zaměstnanostní politice), což nás vede k přiřazení liberálů ke stranám se spíše pozitivním přístupem k EU, tedy do stejné kategorie jako SD. Je ovšem nutno poznamenat, že se nacházejí na pomyslném kontinuu blíže pólu ztotožňujícího europeismu než sociální demokraté.

Konzervativní lidová strana

Konzervativní lidová strana (KF) vznikla na přelomu let 1915 a 1916, kdy došlo k organizační změně v rámci doposud volné stranické struktury dánských konzervativců, kteří byli součástí bipartistického soutěžení s liberály v 19. století. V poválečné historii si konzervativci dokázali relativně dlouho udržet stabilní voličskou podporu pohybující se v rozmezí 12–20%. V souvislosti ze změnami ve stranickém systému, které proběhly v 70. letech, klesly jejich volební zisky pod hranici 10%, od konce 70. do poloviny 90. let však opět vyšplhaly nad patnáctiprocentní hranici. V posledních dvou volbách však konzervativci zaznamenali opětovně úpadek voličské přízně. Strana se orientuje na podporu soukromého podnikání a tržní ekonomiky, zároveň požaduje silnou roli státu zejména v otázkách garance suverenity a národních zájmů.

V době vstupu Dánska do ES se konzervativci postavili jednoznačně za přičlenění země, i když v jejich rétorice bylo možno rozeznat podobně jako v případě liberálů určité prvky pragmatismu. KF podpořila přijetí JEA a v roce 1990 se připojila ke společnému vládnímu memorandu k Mezivládní konferenci o Evropské unii. KF bylo v případě prvního referenda o Smlouvě o EU pro přijetí. Poté, co referendum skončilo neúspěšně a Dánsko dostalo druhou šanci, konzervativní premiér Poul Schlüter prohlásil, že není možné hlasovat v referendu dvakrát o téže věci. I proto se vláda pod jeho vedením rozhodla pro vyjednávání o dodatcích ke Smlouvě. V předreferendové kampani apelovali konzervativci na voliče, aby hlasovali kladně. V opačném případě by podle nich bylo Dánsko vydáno na milost a nemilost rozhodnutím ostatních zemí, přičemž samotné Dánsko by ztratilo v Unii vliv. V roce 2000 stála KF na straně zastánců připojení Dánska k euru (Buch, Hansen 2002: 14–15; Kopeček 2003: 255; Siaroff 2000: 228; Worre 1995: 238–243).

Konzervativci představují v dánském stranickém systému dalšího z aktérů podporujících s výhradami, jež se projeví mimo jiné v požadavku na dodatky ke Smlouvě o Evropské unii,

evropský integrační proces. Svou politikou vůči EU spadají do kategorie stran se spíše pozitivním přístupem k EU, přičemž se nacházejí mezi SD na jedné straně a V na straně druhé.

Radikálně liberální strana

Radikálně liberální strana (RV) vznikla v roce 1905 v důsledku štěpení v rámci liberálů. Na rozdíl od původních liberálů zaujala více levicovou pozici. Během svého působení na dánské politické scéně představovala RV vždy spíše menší středovou formaci (s výjimkou let 1968–1973 se jí nepodařilo překročit desetiprocentní hranici) s nezanedbatelným koaličním potenciálem, jenž se mimo jiné projevil skutečností, že působila jak ve vládách s vůdčí pozicí SD, tak ve vládách spíše pravostředových.

RV zaujala již od počátku vůči ES značně rezervovaný postoj. Budoucí podoba Společenství měla být dle jejích představ založena na intergovernmentálním způsobu rozhodování s rozhodující rolí Rady ES a tedy členských států. V podobném rámci, tedy v rámci podmíněčné podpory evropské integrace, se profiloval vztah RV ke všem důležitým momentům v historii ES. V roce 1986 odmítli JEA, začátkem 90. let přivítali Edinburghskou dohodu, která podle nich zajistila Dánsku sice dodržet závazky k ES, ale zároveň zůstat stranou rozvoje Unie (Kopeček 2003: 255; Siaroff 2000: 228; Worre 1995: 242–243).

Radikálové představují politickou stranu, jejíž postoj k evropské integraci lze označit jako omezeně pozitivní, či spíše pozitivní. RV podporuje integraci, pokud její vývoj odpovídá dánským zájmům. V ekonomické oblasti se vyslovuje relativně pozitivním způsobem, v oblasti politické unie drží značně rezervované pozice.

Dánská lidová strana

V roce 1995 vyústil dlouhotrvající vnitrostranický konflikt v rámci Pokrokové strany mezi křídlem vedeným předsedou Mogensem Glistrupem a křídlem, v jehož čele stála charismatická Pia Kjaersgaard, v rozpad strany a vznik nového subjektu s názvem Dánská lidová strana (DFP). Zastavme se však na chvíli u Pokrokové strany. Ta se stala ve zlomových volbách roku 1973 nejméně úspěšnější z nových protestních formací, když obdržela 15 % hlasů a stala se druhou nejsilnější stranou vůbec. Strana se profilovala prakticky na dvou tématech, a sice odporu proti vysokým daním a proti přílivu imigrantů. Pokrokáři se rovněž vymezili poměrně skepticky vůči evropské integraci. V roce 1986 se postavili na stranu odpůrců JEA, o čtyři roky později byli jednou ze dvou parlamentních stran, které se nepřipojily k výše zmíněnému vládnímu memorandu k mezivládní konferenci. Není tak žádným překvapením, že pokrokáři odmítli Smlouvu o EU jako „napuštěnou plánovanou ekonomikou a centralismem“. (Worre 1995: 239) Odmítli rovněž příliš nákladné evropské projekty typu strukturálních fondů a postavili se rovněž vůči Sociální chartě.

Po roce 1995 a rapidním poklesu voličských preferencí převzala roli pokrokářů DFP, která se podobně jako Pokroková strana vymezila jednoznačným způsobem proti členství Dánska v EU. Podle DFP by mělo být primárním zájmem dánské zahraniční politiky zachování a zajištění nezávislosti, v důsledku čehož se negativně vymezila jak proti Amsterdamské smlouvě, tak přijetí eura (Buch, Hansen 2002: 14–15; Kopeček 2003: 255; Dánská lidová strana).

DFP je možno na základě jejího přístupu k EU označit jako stranu, která zaujímá k evropské integraci postoj, jenž jsme výše nazvali jako „striktně negativní“. DFP tak náleží k tvrdě euroskeptickým politickým formacím.

Křesťanská lidová strana

Křesťanská lidová strana (KRF) vznikla začátkem 70. let jako protestní strana proti příliš liberální politice vlády. Profilovala se na apelu na ochranu tradičních hodnot a na protestu proti úpadku morálky ve společnosti, šíření pornografie a liberalizaci potratů. Po celou dobu své existence se řadila k malým politickým stranám, v parlamentních volbách se jí nikdy nepodařilo získat více než 5,3 % hlasů.

V otázce vymezení vůči ES/EU zaujala strana ne zcela jednoznačný, spíše pragmatický postoj. V období od svého vzniku do začátku 90. let ji lze přiřadit k formacím se spíše pozitivním postojem k EU. V případě Smlouvy o EU balancovala KRF mezi pro- a protievropskou pozicí, naopak v roce 2000 se vyslovila proti přijetí eura. K nerozhodnosti KRF v otázkách evropské integrace lze připojit ještě jednu poznámku. V období, kdy působila KRF ve vládě, její postoj se vyznačoval větší mírou europeismu, naopak během opozičního působení se přiblížila pozici měkce euroskeptických politických stran, což odpovídá i jejímu současnému vymezení vůči EU (Buch, Hansen 2002: 14–15; Kopeček 2003: 250–251; Madeley, Sitter: 7–23; Křesťanská lidová strana).

Socialistická lidová strana

Socialistická lidová strana (SF) vznikla v roce 1956 odštěpením od Komunistické strany Dánska jako reakce na sovětské potlačení maďarské revoluce v roce 1956. Jako svůj programový cíl vyhlásila demokratický socialismus, od 70. let začala akcentovat ve svém programu ekologickou problematiku.

Po dlouhou dobu své existence patřila SF k hlavním (a v 60. letech byla jediným) odpůrcům dánské integrace do ES, kterou vnímala jako ohrožení sociálního a ekologického prostředí. Tato skutečnost se odrazila jak v odmítnutí vstupu Dánska do ES, tak v otázkách přijetí JEA a Smlouvy o EU, když se nepodílela na vládním memorandu k mezivládní konferenci. Původně tvrdě euroskeptický postoj strany doznal změny koncem 80. let, kdy v rámci SF převládl pragmatický přístup. Strana přestala odmítat Společenství jako celek a soustředila se na kritiku jednotlivých projektů ES (Buch, Hansen 2002: 14–15; Kopeček 2003: 256; Pečinka 2002: 107–109; Worre 1995: 243–247; Socialistická lidová strana).

V současnosti tak lze SF přiřadit ke stranám měkce euroskeptickým. Tato klasifikace neodpovídá předpokládanému postoji levostředových stran (tedy funkcionální, v případě vládního působení pak identitní europeismus) a lze jej částečně vysvětlit dlouhotrvajícím tvrdě euroskeptickým postojem strany, který se měnil jen pozvolna a není do budoucna zcela vyloučeno, že posun strany směrem k více proevropským pozicím není ukončen.

Jednotná kandidátka – Rudozelení

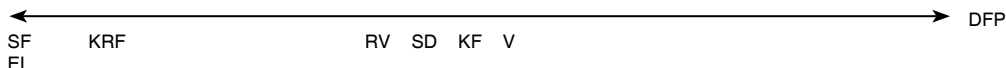
Vznik Jednotné kandidátky – Rudozelených (EL) se datuje do roku 1989, kdy se utvořilo volební seskupení několika malých levicově orientovaných formací (včetně ortodoxních komunistů, trockistů či odštěpenců od SF). EL se sama charakterizuje jako demokratická socialistická strana se silnou akcentací ekologických a pacifistických témat.

Pro EL je typický silný odpor k EU, jedná se tedy o tvrdě euroskeptický subjekt. Strana odmítá dánské členství v EU, je proti vytvoření „Evropské federální unie a preferuje mezinárodní spolupráci založenou na právu všech národů na nezávislost a sebeurčení“. Bez zajímavosti není ani vytvoření alternativní Evropské ústavy a prosazování odporu vůči EU na mezinárodním

poli prostřednictvím Evropské aliance hnutí kritických k EU (Kopeček 2003: 256–257; Siaroff 2000: 227; Jednotná kandidátka – Rudozelení).

Schéma 1: Současné postoje dánských politických stran k evropské integraci

Tvrдый euroskepticismus Měkký euroskepticismus Nevymezený postoj Funkcionální europeismus Ztotožňující europeismus

Tab. 2: Typy dánských politických stran a jejich předpokládaný postoj a skutečný postoj k Evropské unii

	Typ politické strany dle Contiho	Předpokládaný postoj k EU	Skutečný postoj
SD	levostředová opoziční	spíše pozitivní	spíše pozitivní
V	pravostředová vládní	spíše pozitivní	spíše pozitivní
KF	pravostředová vládní	spíše pozitivní	spíše pozitivní
RV	levostředová opoziční	spíše pozitivní	spíše pozitivní
DFP	krajně pravcová opoziční	striktně negativní	striktně negativní
KRF	pravostředová opoziční	spíše negativní	spíše negativní
SF	levostředová opoziční	spíše pozitivní	spíše negativní
EL	krajně levicová opoziční	striktně negativní	striktně negativní

Antievropská hnutí

Jak bylo zmíněno již v úvodu textu, nikoli nezajímavý fenomén z hlediska relace Dánska a ES představují různé monotematicky orientované politické subjekty, které se svou povahou (nejsou relevantními subjekty v dánské politice) vymykají zaměření této práce. Specifikou těchto single-issue subjektů je skutečnost, že ačkoli neprorazily na půdě domácí politické scény, v rovině supranacionální dosahují pozoruhodných úspěchů. Již v roce 1972, tedy krátce před vstupem Dánska do ES, vzniklo Lidové hnutí proti Evropským společenstvím (FB). Členy tohoto subjektu se stali i politikové krajně pravcového i radikálně levicového zaměření. Mimořádně výrazných výsledků dosáhlo FB již v prvních volbách do Evropského parlamentu v roce 1979, kdy získalo více než 17% hlasů (více obdržela jen SD). Podobných výsledků dosáhlo FB i v dalších evropských volbách.

Začátkem 90. let se od FB odštěpilo levicově orientované křídlo, které vytvořilo s některými bývalými členy SF Červnové hnutí (JB) (Kopeček 2003: 252; Mareš 2001: 132). Obě formace v následujících volbách do EP získávaly dohromady více než 20% hlasů, což svědčí o nikoli zanedbatelném počtu euroskepticky naladěných dánských voličů.

6. Závěr

Téma evropské integrace zaujímá a v minulosti zaujímal na dánské politické scéně nezanedbatelnou roli. Důležitost evropské otázky dokládá i skutečnost, že v současnosti nenalezneme

mezi relevantními dánskými politickými stranami subjekt, který by se nějakým způsobem nevymezoval k evropské integraci. V předchozím textu jsme se pokusili na základě politiky a pozice k evropské integraci o přiřazení jednotlivých relevantních dánských politických stran k jednomu z definovaných přístupů k evropské integraci na škále ztotožňující europeismus – tvrdý euroskepticismus. Při explanaci postojů dánských politických stran k evropské integraci byl použit koncept, který vytvořil Nicolo Conti, jenž přiřadil k politickým stranám na základě jejich pozice na pravolevé škále a skutečnosti, zda se jedná o vládní či opoziční formaci, jeden z pěti postojů k evropské integraci.

Dánská stranicko-politická scéna se vyznačuje v relaci k evropské integraci značnou pestrostí. V Dánsku lze nalézt strany odmítající členství země v EU (DFP, EL), ty, které odmítají jen některé aspekty integračního procesu (SF, KRF), i strany, které v různé míře zaujímají proevropské stanovisko (RV, SD, KF, V). Jako nejvíce proevropská politická formace se jeví liberálové, naopak tvrdě euroskeptickou formací jsou DFP a EL. Ostatní politické strany lze umístit s ohledem na jejich postoje mezi zmíněné formace.

Nutno ovšem dodat, že popsaný stav odpovídá současné situaci a že postoje některých politických stran se s postupem doby měnily. Typickým příkladem je SF, která z původně velmi negativního postoje k ES přešla k pozici méně odmítavé, přičemž nelze zcela vyloučit, že v daném posunu bude pokračovat. Zajímavá je rovněž pozice KRF, která v osciluje zejména s ohledem na své vládní/opoziční působení mezi pozicí měkce euroskeptickou a víceméně funkcionálním europeismem. Zvláštní pozornost si zaslouží existence antievropských monotematických hnutí (FB, JB), které nemají svou úspěšností ve volbách do Evropského parlamentu na evropském kontinentu obdobu.

Závěrem konstatujeme, že naše krátká exkurze na stranicko-politickou scénu Dánského království ve vztahu k evropské integraci víceméně potvrdila předpoklady nabídnuté v Contiho koncepci. Subjekty nacházející se na periférii pravolevé škály (DFP, EL) zaujímají tvrdě euroskeptický postoj, strany vládní pak inklinují k proevropským postojům, zatímco opoziční formace zastávají k evropské unii rezervovanější postoje. Vzhledem k současné neexistenci levostředové vládní strany v Dánsku, jež by měla dle Contiho představovat nejvíce proevropský subjekt, představují nejvíce europeisticky laděnou stranu liberálové. Naopak nejvíce euroskeptickým subjektem jsou krajně pravicová DFP a krajně levicová EL. Zároveň je ale nutno zmínit, že SD (tedy levostředová strana) nepředstavovala ani v dobách svého vládního působení zcela jednoznačně proevropskou formaci, čímž se vymyká Contiho klasifikaci. Podobnou výjimkou je i měkce euroskeptická SF, která by měla dle Contiho předpokladů patřit do kategorie funkcionálně europeistických stran.

Poznámky:

1. Paul Taggart a Aleks Szczerbiak (2001: 4; 2002: 7; 2003: 6) definují tvrdý euroskeptický postoj jako principiální opozici vůči EU a evropské integraci, kterou lze vyzorovat u politických stran, jež si myslí, že by jejich země měla vystoupit z EU, případně jejichž politika vůči EU znamená odpor vůči integračnímu procesu jako celku.
2. K problematice integračních paradigmat viz více Císař, O. (2002), Fiala, P., Pitrová, M. (2003: 12–19), George, S. (1996: 35–56), Pitrová, M. (1999: 10–15).
3. Taggart a Szczerbiak (2001: 4; 2002: 7–8; 2003: 6) vymezují měkký euroskepticismus jako nikoli principiální nesouhlas s evropskou integrací nebo členstvím své země v EU, ale nespokojenost

s některou politikou EU vedoucí k vyjádření kvalifikovaného nesouhlasu s EU. Rovněž se může jednat o situaci, kdy je strana přesvědčena, že vývoj EU není v souladu s národními zájmy.

4. David Arter (2001: 317) v této souvislosti hovoří o politickém reflexu severovýchodních zemí pracovat na řešení konkrétních problémů a pozvolna směřovat k západoevropské spolupráci na mezivládní úrovni.
5. Společně s Dánskem požádalo o vstup do ES i Irsko, Norsko a Velká Británie.
6. Evropskou zónu volného obchodu založily 20. listopadu 1959 Dánsko, Norsko, Portugalsko, Rakousko, Švédsko, Švýcarsko a Velká Británie. Vznik tzv. Vnější sedmičky byl reakcí na založení Evropského hospodářského společenství v roce 1957. Členem EFTA se v roce 1970 stal Island, v roce 1986 jej následovalo Finsko a o tři roky později Lichtenštejnsko. (Pinder 1993: 55; Schrötter 2003: 27)
7. K dánskému volebnímu systému blíže Kopeček, L. (2003: 259, pozn. 1), Siaroff (2000: 226).

Seznam použitých zkratk politikých stran a hnutí:

DFP	Dansk Folkeparti – Dánská lidová strana
EL	Enhedslisten – De Rød-Grønne – Jednotná kandidátka-Rudozelení
FB	Folkebevaegelsen Med EF – Lidové hnutí proti Evropským společenstvím
FRP	Fremskridtspartiet – Pokroková strana
JB	Junivevaegelsen – Červnové hnutí
KF	Konservative Folkeparti – Konzervativní lidová strana
KRF	Kristeligt Folkeparti – Křesťanská lidová strana
RV	Radikale Venstre – Radikálně liberální strana
SD	Socialdemokratiet i Danmark – Sociálně demokratická strana
SF	Socialistisk Folkeparti – Socialistická lidová strana
V	Venstre – Liberálové

Literatura:

- Andersen, Jørgen Goul. 2003: „The General Election in Denmark, November 2001.“ *Electoral Studies* 22, č. 1, 186–193.
- Arter, David. 2001. *Scandinavian Politics Today*, Manchester & New York: Manchester University Press.
- Bomberg, Elisabeth. 2002.: „The Europeanisation of Green Parties: Exploring the EU's Impact.“ *West European Politics* 25, č. 3, 22–50.
- Buch, Roger a Hansen, Kasper. 2002. „The Danes and Europe: From EC 1972 to Euro 2000 – Elections, Referendums and Attitudes.“ *Scandinavian Political Studies*. 25, č. 1, 1–26.
- Císař, Ondřej. 2002. „Teorie mezinárodních vztahů a evropská studia.“ *Politologický časopis* 9, č. 1.
- Conti, Nicolò. 2003. „Party Contestation of the Political Space and the European Issue: The Attitude to EU of the Italian Parties (1994–2002)“, *SEI Working Paper* No. 70, Brighton: Sussex European Institute, (<http://www.sussex.ac.uk>).
- Downs, William. 2001. „Election Report. Denmark's Referendum on the Euro: The Mouse that Roared... Again.“ *West European Politics* 24, č. 1, 222–226.
- Fiala, Petr a Pitrová, Markéta. 2003. *Evropská unie*, Brno: CDK.
- George, Stephen. 1996. *Politics and Policy in the European Union*, Oxford: Oxford University Press.
- Haahr, Jens. 1992. „European Integration and the Left in Britain and Denmark.“ *Journal of Common Market Studies* 30, č. 1, 77–100.
- Hansen, Peter, Small, Melvin a Siune, Karen. 1976. „The Structure of the Debate in the Danish EC Campaign: A Study of an Opinion-Policy Relationship.“ *Journal of Common Market Studies* 15, č. 2, 93–136.

- Kopeček, Lubomír. 2003. „Proměny dánské politiky.“ *Politologický časopis* 10, č. 3, 243–261.
- Madeley, John a Sitter, Nick: *Differential Euroscepticism among the Nordic Christian Parties: Protestantism or Protest?*, (<http://www.psa.ac.uk/cps/2003/John%20Madeley2.pdf>)
- Mareš, Miroslav. 2001. „Na cestě k evropským politickým stranám.“, In: *Evropské politické strany*. Eds. Fiala, Petr a Mareš, Miroslav. Brno: MPÚ, 113–137.
- Pečinka, Pavel. 2002. *Zelená zleva. Historie ekologických stran v Evropě*. Praha: G plus G.
- Pinder, John. 1993. *Evropské společenství. Budování Unie*, Praha.
- Pitrová, Markéta. 1999. *Institucionální struktura Evropské unie*. Brno: MPÚ.
- Qvortrup, Mads. 2001. „How to Lose a Referendum: The Danish Plebiscite on the Euro.“ *Political Quarterly* 72, č. 2–3, 190–196.
- Qvortrup, Mads. 2002a. „The Emperor’s New Clothes: The Danish General Elections 20 November 2001.“ *West European Politics* 25, č. 2, 205–211.
- Qvortrup, Mads. 2002b. „The Danish Referendum on Euro Entry, September 2000.“ *Electoral Studies* 21, č. 3, 493–498.
- Schrötter, Hans Jörg. 2003. *Aktuální slovník Evropské unie*. Praha: Brána.
- Siaroff, Alan. 2000. *Comparative European Party Systems*. New York, London: Garland Publishing.
- Sychra, Zdeněk. 2001. „První rozšíření: Velká Británie, Irsko, Dánsko.“ In: *Rozšiřování ES/EU*. Eds. Fiala, Petr a Pitrová, Markéta. Brno: MPÚ, 21–45.
- Taggart, Paul a Szczerbiak, Aleks. 2001. „Crossing Europe: Patterns of Contemporary Party-Based Euroscepticism in EU Member States and the Candidate States of Central and Eastern Europe“. Esej prezentovaný na výroční schůzi American Political Science Association v srpnu a září 2001 v San Franciscu. (<http://www.sussex.ac.uk>).
- Taggart, Paul a Szczerbiak, Aleks. 2003. „Theorising Party-Based Euroscepticism: Problems of Definition, Measurement and Causality“. Sussex European Institute Working Paper No 69. (<http://www.sussex.ac.uk>).
- Taggart, Paul a Szczerbiak, Aleks. 2002. „The Party Politics of Euroscepticism in EU Member and Candidate States“, Sussex European Institute Working Paper No 51. (<http://www.sussex.ac.uk>).
- Thomas, Alastair. 1975. „Danish Social Democracy and the European Community.“ *Journal of Common Market Studies* 13, č. 4, 454–468.
- Ústava Království Dánska*.
- Worre, Torben. 1995. „First No, Then Yes: The Danish Referendum on the Maastricht Treaty 1992 and 1993.“ *Journal of Common Market Studies* 33, č. 2, 235–257.

Elektronické zdroje:

- Červnové hnutí – <http://www.junibevaegelsen.dk>
- Dánská lidová strana – <http://www.danskfolkeparti.dk>
- Dánská sociálnědemokratická strana – <http://www.socialdemokratiet.dk>
- Jednotná kandidátka – Rudozelení – <http://www.enhedslisten.dk>
- Křesťanská lidová strana – <http://www.krf.dk>
- Liberálové – <http://venstre.dk>
- Socialistická lidová strana – <http://www.valg.sf.dk/index.htm>